

โลกาภิวัตน์หลัง โควิดไวรัส - 19

ในทางเศรษฐกิจ บทวิเคราะห์จำนวนมากขณะนี้เน้นย้ำความเปราะบางของระบบการพึ่งพาซึ่งกันและกัน กระบวนการผลิต กล่าวคือลักษณะเด่นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ประการหนึ่ง ได้แก่ การแบ่งกันผลิตตามความเชี่ยวชาญ แทนที่สินค้าหนึ่งชิ้นจะผลิตในหนึ่งประเทศ แต่กลับแยกผลิตส่วนประกอบในหลายประเทศ ซึ่งเชี่ยวชาญการผลิตชิ้นส่วนที่ต่างกัน ความเชื่อลึกลับ คือกระบวนการเช่นนี้มีประสิทธิภาพที่สุด เพราะจะได้ผลิตภัณฑ์ที่ดีและราคาถูกอีกด้วย แต่พิษโคโรนากำลังเปลี่ยนความเชื่อนี้ โรคระบาดเริ่มในจีน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการผลิตอุตสาหกรรมหลายประเภท เช่น เทคโนโลยีติดต่อสื่อสาร การแพทย์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น แต่เมื่อจีนต้องปิดโรงงานอุตสาหกรรมเนื่องด้วยโรคระบาด ก็ไม่สามารถผลิตชิ้นส่วนโทรศัพท์ iPhone หรือยาและอุปกรณ์ทางการแพทย์ซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการควบคุมและรักษาโรคระบาดได้

ผลต่อเนื่องคือในสหรัฐฯ และยุโรปที่โรคระบาดเข้าขั้นวิกฤตในขณะนี้ เริ่มขาดแคลนยา หน้ากาก และอุปกรณ์ช่วยหายใจ ซึ่งพึ่งพาการผลิตจากจีนเป็นหลัก หรือตัวอย่างการปิดประเทศอิตาลี ก็กำลังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยานยนต์เพราะอิตาลีเป็นประเทศผลิตชิ้นส่วนไฟฟ้าขนาดเล็กที่ใช้ในการผลิตรถยนต์ ทำให้คาดการณ์กันว่าวิกฤตโรคระบาดจะทำให้ห่วงโซ่การผลิตที่โยงใยโลกเข้าด้วยกันต้องปรับเปลี่ยนแบบถาวร ได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อเรื่องการพึ่งพากันและกันทางเศรษฐกิจ ซึ่งต้องอาศัยความไว้วางใจว่าในยามตกทุกข์ได้ยาก รัฐจะร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยความร่วมมือเช่นนี้ปรากฏในรูปแบบการสร้างองค์การระหว่างประเทศ แม้จะร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ก็หวังใจกันว่าเมื่อร่วมมือกันถึงจุดหนึ่ง ประเทศสมาชิกจะเข้าไปร่วมมือกันเรื่องอื่นที่อ่อนไหวมากขึ้น เช่น เรื่องความมั่นคงและการช่วยเหลือด้วยมนุษยธรรม เมื่อเผชิญกับโรคระบาดอย่างสาหัส รัฐบาลอิตาลีขอความช่วยเหลือสหภาพยุโรป ทว่าไม่มีคำตอบรับใดๆ ทั้งสิ้น รัฐบาลในสหภาพยุโรปเข้าสู่โหมดตัวใครตัวมัน โดยประกาศนโยบายห้ามส่งออกหน้ากากและเครื่องมือทางการแพทย์ อีกทั้งยังปิดพรมแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อกันไม่ให้คนในประเทศนั้นๆ ข้ามพรมแดนมาซื้อของกักตุนในอีกประเทศ ส่วนพันธมิตรคู่ทุกข์คู่ยากอย่างสหรัฐฯ กับเยอรมนีก็กำลังมีปากเสียงกันหลังจากสหรัฐฯ พยายามซื้อลิขสิทธิ์วัคซีนไวรัสที่บริษัทในกรุงเบอร์ลินกำลังคิดค้นทดลอง รัฐบาลเยอรมันจึงหามาตรการป้องกัน โดยอาจแบนธุรกรรมทางการเงินของรัฐบาลสหรัฐฯ ในเบอร์ลิน ท่ามกลางวิกฤตโควิดไวรัส

วิธีคิดแบบ ‘ชุมชนนิยม’ (communitarianism) กำลังมีน้ำหนักมากกว่าวิธีคิดแบบ ‘โลกนิยม’ (cosmopolitanism) ซึ่งเป็นฐานความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมต่อประชากรที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก ไม่ว่าเขาและเธอจะมาจากประเทศใด กล่าวให้ถึงที่สุดคือ โควิดไวรัสอาจนำมาสู่จุดจบของนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรี

นิยมใหม่ อันสัมพันธ์แนบแน่นกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ หากเสรีนิยมใหม่มุ่งลดบทบาทของรัฐในการดูแลสังคม โดยปล่อยให้ปัจเจกบุคคลพึ่งพาศักยภาพของตนในการเอาตัวรอดทางเศรษฐกิจเอง ชนิดที่ใครมีแรงมากกว่าก็ชนะคนอ่อนแอ หลังวิกฤตโคโรนาไวรัสเราอาจเห็นบทบาทที่เพิ่มขึ้นของรัฐ (โดยเฉพาะในโลกตะวันตก) ในการดูแลเอาใจใส่คุณภาพชีวิตของประชาชน ไม่ว่าผลของโคโรนาไวรัสต่อระบบเศรษฐกิจ กลไกและคุณค่าระหว่างประเทศจะมีขอบข่ายมากน้อยเพียงใด ที่แน่ๆ คือประวัติศาสตร์จะบันทึกโรคระบาดโควิด-19 ว่าเป็น ‘จุดวิกฤตสำคัญ’ (critical juncture) ซึ่งเปลี่ยนโฉมหน้าระเบียบการเมืองโลกอย่างไม่มีวันหวนกลับ [1]

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ด้านการผลิตจะลดลงในระยะยาวโดยห่วงโซ่การผลิต (Supply chain) จะเปลี่ยนไป บริษัทขนาดใหญ่จะลดความยาวของ Supply chain (เช่น ผลิตชิ้นส่วนต่างๆ ในหลายประเทศ และส่งไปประกอบอีกประเทศหนึ่ง) ให้สั้นลง กระจายการผลิตในหลายประเทศ รวมถึงลดการพึ่งพิงการผลิตจากจีน และหันไปเลือกในประเทศอื่น เช่น เวียดนาม พม่า บังคลาเทศ รวมถึงอินเดีย นอกจากนั้นบริษัทข้ามชาติอาจหวนคืนกลับไปผลิตในบ้านเกิด ซึ่งจะทำให้การลงทุนโดยตรง (FDI) ทั่วโลกจะลดลง 30-40% เป็นอย่างต่ำ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ (เช่น IoT, 3D printing เป็นต้น) ที่ทำให้การผลิตทำได้โดยง่าย ไม่จำเป็นต้องผลิตจำนวนมาก ๆ หรือใช้แรงงานมากเท่าสมัยก่อน โดยแม้ว่าการหันกลับไปผลิตที่บ้านเกิดจะทำให้ผลประกอบการของบริษัทขนาดใหญ่ลดลง (เพราะต้นทุนการผลิตจะสูงขึ้น) แต่ก็จะมีภูมิคุ้มกันต่อวิกฤตที่กระทบต่อ Supply chain ในอนาคต [2]

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับ “บริษัทธุรกิจอเมริกัน” ที่ไปแสวงหาตลาด และแสวงหาแรงงานราคาถูก หรือไปสร้างห่วงโซ่อุปทานอยู่ในประเทศจีนทุกวันนี้ ถ้าหากันตามโพลหรือตามผลสำรวจความคิดเห็นของสำนักวิจัย “AmCham Poll” คราวล่าสุด จากจำนวนบริษัทประมาณ 250 บริษัท มีอยู่แค่ไม่ถึง 6 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นเอง ที่คิดจะย้ายฐานการผลิตกลับไปสู่ประเทศอเมริกา 35 เปอร์เซ็นต์ไม่คิดจะย้าย หรือยังอยากปักหลักสร้างโซ่ ร้อยโซ่ กันต่อไป ส่วนอีก 40 เปอร์เซ็นต์อยู่ในช่วงระหว่างการตัดสินใจ การไคร่ครวญพิจารณา ว่าควรจะออกลูกไหนถึงจะทำกำไรได้มากกว่า ดีกว่า เพราะการย้ายฐานการผลิตกลับไปสู่ประเทศอเมริกานั้น ก็อาจหนีไม่พ้นต้องเจอกับ “ความเสี่ยง” ที่หนักหนาสาหัส ไม่แพ้กัน ไม่ว่าจะเป็นภาวะความถดถอยทางเศรษฐกิจ ภาวะหนี้สิน การขาดดุลงบประมาณ ภาวะเงินเฟ้อ การตกต่ำของเงินดอลลาร์ระดับใกล้ๆ ถึงขั้น “ฟองสบู่แตก” กันในอีกไม่นาน-ไม่ช้า ฯลฯ [3]

การทวนกระแสโลกาภิวัตน์ (deglobalization) จะมีความเข้มข้นมากขึ้น และทำให้ห่วงโซ่อุปทานโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว: ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ก่อนเกิดวิกฤตครั้งนี้ เราได้เห็นหลายประเทศใช้นโยบายแบบ

เน้นตนเอง (inward-looking policy) หรือปกป้องทางการค้า (protectionism) อย่างชัดเจนกันอยู่แล้ว โดยเฉพาะจากสงครามการค้าที่ปะทุขึ้นโดยประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ แห่งสหรัฐฯ ที่ส่งเสริมให้บริษัทสัญชาติอเมริกันกลับมาผลิตในประเทศมากขึ้นและกีดกันการค้าจากต่างประเทศ ประเด็นนี้กลับมาชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีกด้วยวิกฤตโควิด-19 ที่กำลังตอกย้ำความเชื่อของฝ่ายขวาจัดและผู้ไม่สนับสนุนโลกาภิวัตน์ว่า การพึ่งพิงระบบการผลิตระหว่างประเทศมากเกินไปเป็นเรื่องอันตราย ซึ่งจะเร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลกที่มีอยู่แล้วให้ยิ่งรวดเร็วมากขึ้น กล่าวคือ ประเทศต่าง ๆ จะหันมาพึ่งพาห่วงโซ่อุปทานในประเทศตนเองเพิ่มขึ้นอีก และกระจายความเสี่ยงด้านการผลิตและขายสินค้าโดยไม่พึ่งพาแต่ประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น เพราะเห็นผลกระทบชัดเจนจากขั้นตอนการผลิตหรือตลาดขายสินค้าเมื่อยามที่ต้องปิดตัวลง ซึ่งเป็นผลจากมาตรการต่าง ๆ อาทิ การปิดเมืองหรือประเทศเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด นอกจากนี้ รัฐบาลประเทศต่าง ๆ อาจเปลี่ยนวิกฤตครั้งนี้ให้เป็น “โอกาส” ในการคิดทบทวนอย่างรอบคอบว่านโยบายเศรษฐกิจของประเทศจะเดินไปในทิศทางใด โดยจะพยายามกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจโดยไม่พึ่งพารายได้ทางใดทางหนึ่งจนเกินไป อาทิ ไม่พึ่งพาแต่การส่งออกหรือการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่อาศัยการบริโภคและการลงทุนในประเทศเป็นเครื่องจักรสำคัญด้วย ธนาคารแห่งประเทศไทย [4]

ถึงแม้ว่าการแพร่ระบาดของโรคจะถูกนำไปเปรียบเทียบกับการระบาดของโรคซาร์สในปี 2546 แต่ปัจจุบันประเทศจีนได้มีการพัฒนา และบูรณาการกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้นและได้ปรับปรุงประสิทธิภาพด้านเครือข่ายการขนส่งอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งหมายถึงความเกี่ยวเนื่องกันของซัพพลายเชนจะทำให้เกิดผลกระทบมากกว่าจะเป็นเพียงแค่ปัญหาในระดับภูมิภาค ประกอบกับการจำกัดการเดินทาง การขาดแคลนแรงงานและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมถึงความท้าทายด้านโลจิสติกส์ที่มีการควบคุมที่เข้มงวดรัดกุม ตลอดจนการปิดฮับและบริเวณชายแดนจะทำให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างส่งต่อกันเป็นทอด ๆ มากขึ้นกว่าเมื่อ 17 ปีที่แล้ว และถ้าหากจะให้พูดกันจริง ๆ ก็คือ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาได้ระบาดมากกว่าโรคซาร์สไปแล้ว แม้ว่าการคาดการณ์ถึงผลลัพธ์จริง ๆ ของสถานการณ์โคโรนาไวรัสจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่บรรดาองค์กรธุรกิจอาจจะเริ่มเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทั่ววงการซัพพลายเชนแล้ว ซึ่งประกอบด้วย:

1. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ: เกิดการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ หรือสินค้าสำเร็จรูปที่มีการขนส่งผ่านศูนย์โลจิสติกส์ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
2. แรงงาน: อาจเกิดการขาดแคลนพนักงานออฟฟิศ หรือคนงานในโรงงาน เนื่องจากการถูกกักกันโรค หรือจากอาการเจ็บป่วย

3. การเข้าถึงแหล่งต้นทางของสินค้าหรือการบริการ: เนื่องจากการเดินทางอาจถูกจำกัดในบางพื้นที่ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าถึง ในการเสาะหาธุรกิจหรือโปรแกรมใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพเหมาะสมเพื่อธุรกรรมทางธุรกิจ
4. โลจิสติกส์: การจัดตั้งศูนย์ขนส่งและซัพพลายเนตเวิร์กต่าง ๆ อาจเกิดข้อจำกัดด้านการจัดเก็บและความพร้อมใช้งาน ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีวัสดุอุปกรณ์พร้อมอยู่ก็ตาม แต่มันอาจจะติดค้างอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง นอกจากนี้ การค้นหาเส้นทางและวิธีการขนส่งแบบอื่นก็จะมีคามยุ่งยากขึ้น
5. ผู้บริโภค: ผู้บริโภคอาจจะระมัดระวังพฤติกรรมการซื้อขายของตนเองมากขึ้น เนื่องจากกลัวการอยู่ในที่สาธารณะ และอาจมีโอกาสดัดเชื้อไวรัสได้ ผู้บริโภคหลายรายอาจจะหันไปซื้อของออนไลน์แทน ซึ่งเรื่องนี้จัดเป็นสิ่งที่ทำลายเครือข่ายการขนส่งเป็นอย่างมาก [5]

- [1] The 101. world Mar 25, 2020| โควิดไวรัสและจุดจบของโลกาภิวัตน์? | จันจิรา สมบัติพูนศิริ
- [2] กรุงเทพธุรกิจ 17 เมษายน 2563 | คอลัมน์ GLOBAL VISION | โดย ดร.ปิยศักดิ์ มานะสันต์
- [3] mgronline 5 พ.ค. 2563| การโจมตีห่วงโซ่อุปทานในจีน | โดย: ทับทิม พญาไท
- [4] ฝ่ายเศรษฐกิจมหภาค | นายสุพริศร์ สุวรรณิก
- [5] TECH & BIZ ECOSYSTEM LEADER มีนาคม 3, 2020| การ์ทเนอร์เผย COVID-19 กระทบซัพพลายเชน แนะนำธุรกิจเร่งทำแผนรับมือ 3 ระยะ | By Techsauce Team

